

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم حدیث
گرایش تفسیر اثری

بررسی و تحلیل متون ناظر به قیام در دوره غیبت

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر کاظم قاضی زاده

استاد مشاور

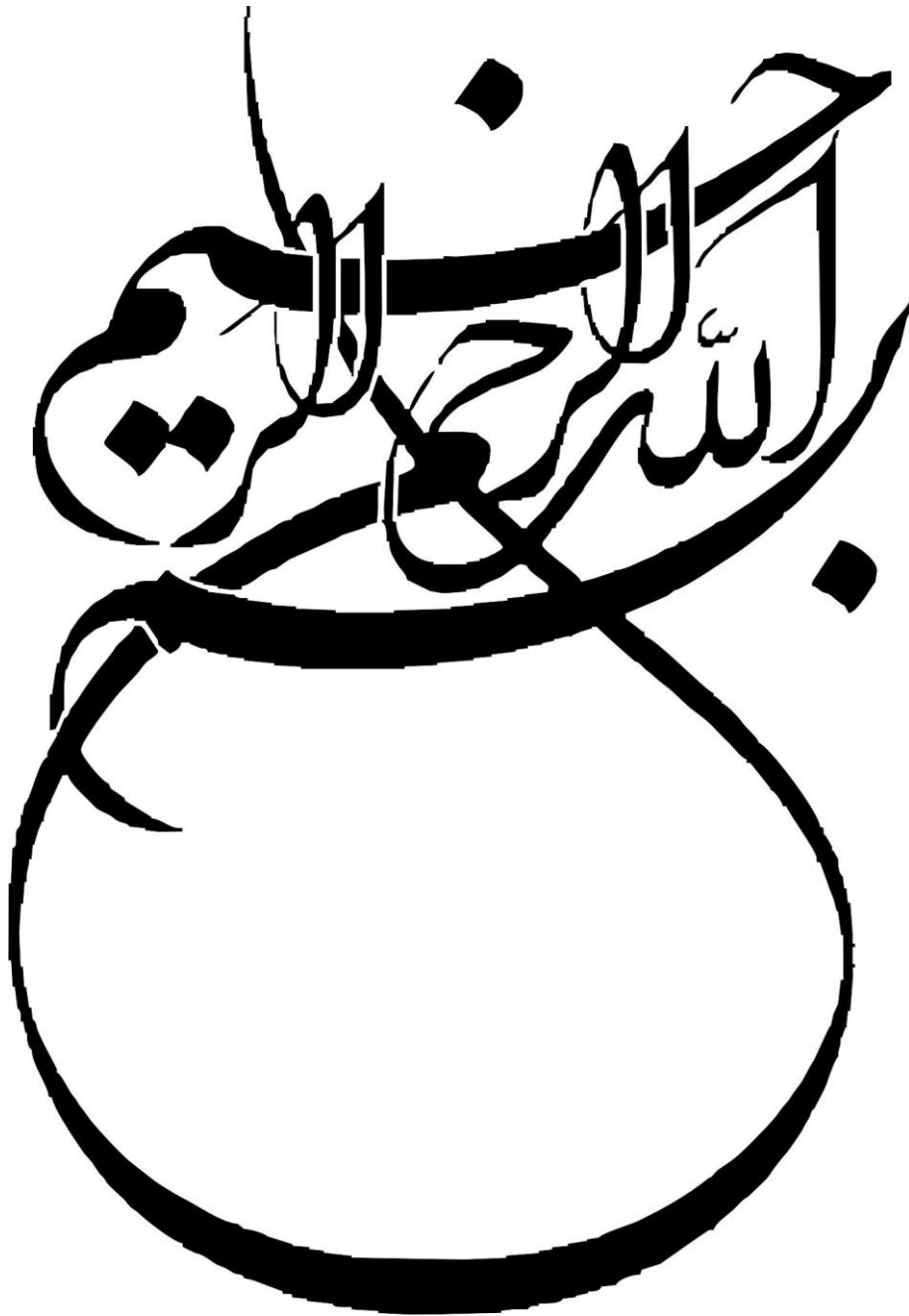
حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالهادی مسعودی

دانشجو

یدالله هدایت کلیشادی

بهمن ماه ۱۳۹۰

۱. «تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث است»

تقدیم به:

آستان آخرین ستاره کهکشان امامت،

او که با آمدنش غبار جاده سعادت را زدوده و طوفانش

در لحظه‌ای سفره ظلم و جور را برمی‌چیند.

سپاسگزاری و تشکر

سپاس و ستایش فراوان خداوندی را سزاست که نام او راحت روح است و پیغام او
مفتاح فتوح است و سلام او در وقت صباح مومنان را صبح است و ذکر او مرهم دل
مجروح است و مهر او بلائشینان را کشتی نوح است. درود خالصانه بر سرور کائنات خاتم
الانبياء و المرسلین حضرت محمد مصطفی 2 و اهل بیت پاک و مطهرش **الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ
عَنهم الرِّجْسَ و طَهَّرَهُم تَطْهِيراً** و درود خداوند بر شهیدان والا مقام و امام شهیدان

خداوند منان را شاگردم که توفیق علم آموزی و قدم نهادن در وادی تحقیق و پژوهش
را روزی ام گرداند. ضمن سپاسگزاری از تمامی معلمان و استادان عزیز و فداکارم که در
طول دوران تحصیل خوشه چین خرمن فضل و دانش آنان بوده ام از زحمات فراوان همه
اساتید دانشکده دارالحدیث قم، به ویژه از استاد **حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای
دکتر کاظم قاضی زاده** که استاد راهنمای این پایان نامه بوده اند و همچنین از استاد ارجمند
حجت الاسلام و المسلمین عبدالهادی مسعودی استاد مشاور این پایان نامه کمال تشکر و
قدردانی را دارم.

چکیده

در برخی از منابع روایی شیعه، روایاتی آمده که محتوای روایات این است که هر اقدامی در دوره غیبت کبری در جهت تشکیل حکومت و جهاد و مبارزه را جایز نمی‌داند. وظایف شیعیان در این دوره را، تقیه، سکوت، انتظار و عدم همراهی با هر قیام‌کننده بیان می‌دارد و سرانجام هر قیامی در جهت تشکیل حکومت را محکوم به شکست بیان می‌کنند در مقابل در منابع اسلامی دلایل عقلی و نقلی وجود دارد که مسلمانان ناگزیر به تشکیل حکومت و یا فراهم نمودن شرایط و مقدمات آن هستند با بررسی سندی و محتوایی این دو دسته از روایات نتیجه‌ای که به دست می‌آید این است که اکثر روایات منع قیام از جهت سندی ضعیف می‌باشند و از جهت محتوایی برخی از روایات از تحریفات بنی‌امیه و بنی‌عباس می‌باشد برخی دیگر مربوط به اخبار غیبی می‌باشد و عده‌ای از روایات مربوط به اشخاص خاص و زمان خاص می‌باشند، برخی دیگر از روایات تقیه‌ای می‌باشند در مقابل آیات و روایات امر به معروف و نهی از منکر، جهاد و دلایل عقلی حکومت در اسلام و قیام‌های مورد تأیید معصومین % از جهت متنی و سندی دارای استحکام می‌باشند و از هر جهت بر روایات منع قیام برتری دارند.

واژگان کلیدی؛ روایات منع قیام ، غیبت کبری، حکومت اسلامی

فهرست مطالب

۱	۱- فصل اول: کلیات و مفاهیم .....
۳	۱، ۱- شناسه پژوهش .....
۳	۱، ۱- بیان موضوع .....
۳	۱، ۲- پیشینه موضوع .....
۴	۱، ۳- پرسش های مسأله .....
۵	1.1.4- فرضیات .....
۶	۱، ۵- ضرورت و اهداف .....
۶	۱، ۶- روش پژوهش .....
۶	1.2- مفهوم شناسی .....
۱۱	۲- فصل دوم: جمع آوری ، دسته بندی و بررسی سند روایات منع قیام .....
۱۳	2.1- مقدمه .....
۱۳	۲، ۱- ۱- میانای رجالی .....
۱۳	۲، ۱- ۲- نحوه دسته بندی .....
۱۴	۲، ۲- دسته اول روایات نفی مطلق قیام .....
۱۴	۲، ۱- ۲- روایت ابی بصیر .....
۱۴	۲، ۲، ۱- ۱- بررسی سندی .....
۱۵	۲، ۲، ۲- روایت مالک بن اعین جهنی .....
۱۶	۲، ۲، ۱- ۲- بررسی سندی .....
۱۶	۲، ۲، ۱- ۱- ۲- طریق دوم .....
۱۶	۲، ۲، ۱- ۲- طریق سوم .....
۱۶	۲، ۲، ۱- ۳- بررسی طریق اول .....
۱۷	۲، ۲، ۱- ۴- بررسی طریق دوم نعمانی .....
۱۷	۲، ۲، ۱- ۵- بررسی طریق سوم .....
۱۷	۲، ۳- دسته دوم : اخبار شکست قیام ها .....
۱۷	۲، ۳، ۱- ۲- مرفوعه ربعی .....
۱۸	۲، ۳، ۱- ۱- بررسی سندی .....
۱۸	۲، ۳، ۲- روایت فرخ طار .....
۱۸	۲، ۳، ۱- ۲- بررسی سندی .....
۱۹	۲، ۳، ۳- روایت ابی الجارود اول .....

- ۱۹ ..... ۲,۳,۳,۱- بررسی سندی
- ۲۰ ..... ۲,۳,۴- روایت ابی الجارود دوم
- ۲۰ ..... ۲,۳,۴,۱- بررسی سندی
- ۲۰ ..... ۲,۳,۵- روایت مقدمه صحیفه سجادیه
- ۲۰ ..... ۲,۳,۵,۱- بررسی سندی
- ۲۱ ..... ۲,۴- دسته سوم: روایات، انتظار و علائم ظهور
- ۲۱ ..... ۲,۴,۱- روایت سدید
- ۲۱ ..... ۲,۴,۱,۱- بررسی سندی
- ۲۲ ..... ۲,۴,۲- روایت معلی بن خنیس
- ۲۲ ..... ۲,۴,۲,۱- بررسی سندی
- ۲۲ ..... ۲,۴,۳- روایت ابی بکر الحضرمی
- ۲۳ ..... ۲,۴,۳,۱- بررسی سندی
- ۲۳ ..... ۲,۴,۴- روایت فضل بن کاتب
- ۲۳ ..... ۲,۴,۴,۱- بررسی سندی
- ۲۳ ..... 2.4.5- روایت عمر بن حنظله
- ۲۴ ..... ۲,۴,۵,۱- بررسی سندی
- ۲۴ ..... ۲,۴,۶- روایت ابی بصیر
- ۲۴ ..... ۲,۴,۶,۱- بررسی سندی
- ۲۴ ..... ۲,۴,۷- روایت عَلِيِّ بْنِ أَصْبَاطٍ
- ۲۵ ..... ۲,۴,۷,۱- بررسی سندی
- ۲۵ ..... ۲,۴,۸- روایت جابر اول
- ۲۵ ..... ۲,۴,۸,۱- بررسی سندی
- ۲۵ ..... ۲,۴,۹- روایت جابر دوم
- ۲۶ ..... ۲,۴,۹,۱- بررسی سندی
- ۲۶ ..... ۲,۴,۱۰- روایت جابر سوم
- ۲۶ ..... ۲,۴,۱۰,۱- بررسی سندی
- ۲۶ ..... ۲,۵- دسته چهارم: روایات نهی عجله در قیام
- ۲۷ ..... ۲,۵,۱- روایت أَبِي الْمُرْهِفِ
- ۲۷ ..... ۲,۵,۱,۱- بررسی سندی
- ۲۷ ..... ۲,۵,۲- روایت يَحْيَى بْنِ سَابِقِ

- ۲۷ ..... ۲,۵,۲,۱ - بررسی سندی
- ۲۷ ..... ۲,۵,۳ - روایت آنس بن محمد
- ۲۸ ..... ۲,۵,۳,۱ - بررسی سندی
- ۲۸ ..... ۲,۵,۴ - روایت زربن حیش
- ۲۸ ..... ۲,۵,۴,۱ - بررسی سندی
- ۲۸ ..... ۲,۵,۵ - روایت ابی الحسن العبدی
- ۲۹ ..... ۲,۵,۵,۱ - بررسی سندی
- ۲۹ ..... ۲,۵,۶ - روایت نهج البلاغه
- ۲۹ ..... 2.5.6.1 - بررسی سندی
- ۳۰ ..... ۲,۵,۷ - روایت ابی الطفیل
- ۳۰ ..... ۲,۵,۷,۱ - بررسی سندی
- ۳۰ ..... ۲,۵,۸ - روایت برید
- ۳۰ ..... ۲,۵,۸,۱ - بررسی سندی
- ۳۱ ..... ۲,۶ - دسته پنجم: روایات نهی همراهی با هر قیام کننده
- ۳۱ ..... ۲,۶,۱ - روایت عیص بن القاسم اول
- ۳۱ ..... ۲,۶,۱,۱ - بررسی سندی
- ۳۲ ..... ۲,۶,۲ - عیص بن القاسم دوم
- ۳۲ ..... ۲,۶,۲,۱ - بررسی سندی
- ۳۲ ..... ۲,۶,۳ - روایت ابن ابی عبدون
- ۳۳ ..... ۲,۶,۳,۱ - بررسی سندی
- ۳۳ ..... ۲,۶,۴ - روایت حسین بن خالد
- ۳۴ ..... ۲,۶,۴,۱ - بررسی سندی
- ۳۴ ..... ۲,۷ - دسته ششم: اجازه معصوم شرط قیام
- ۳۴ ..... ۲,۷,۱ - روایت اعمش
- ۳۴ ..... ۲,۷,۱,۱ - بررسی سندی
- ۳۴ ..... ۲,۷,۲ - روایت بشیر
- ۳۵ ..... ۲,۷,۲,۱ - بررسی سندی
- ۳۵ ..... 2.8 - دسته هفتم: تقیه ای
- ۳۵ ..... ۲,۸,۱ - روایت علی بن معبد
- ۳۵ ..... ۲,۸,۱,۱ - بررسی سندی

۳۶	..... ۲، ۸، ۲- معمر بن خلاد
۳۶	..... ۲، ۸، ۳- بررسی سندی
۳۶	..... ۲، ۹- دسته هشتم: روایات موافق قیام
۳۶	..... ۲، ۹، ۱- روایت عیص القاسم یک و دو
۳۶	..... ۲، ۹، ۲- اَبی عبدالله سیاری
۳۷	..... ۲، ۹، ۲، ۱- بررسی سندی
۳۸	..... ۲، ۹، ۳- نتیجه نهایی
۳۹	..... 3- فصل سوم: میزان دلالت هر دسته از روایات منع قیام و رفع تعارض با سایر ادله
۴۱	..... ۳، ۱- مقدمه
۴۱	..... ۳، ۱، ۱- قیام مورد تأیید
۴۳	..... ۳، ۱، ۲- مسأله مهدویت
۴۵	..... ۳، ۱، ۳- شرط موقفیت قیام
۴۶	..... ۳، ۱، ۴- امام مهدی و حکومت جهانی
۴۷	..... ۳، ۱، ۵- اخبار غیبی
۴۹	..... 3.2- بخش اول؛ میزان دلالت روایات
۴۹	..... ۳، ۲، ۱- دسته اول: روایات نهی مطلق قیام
۴۹	..... ۳، ۲، ۱، ۱- روایت ابی بصیر
۴۹	..... ۳، ۲، ۱، ۲- روایت مالک بن اعین جهنی
۵۰	..... ۳، ۲، ۱، ۲، ۱- مفردات روایت
۵۰	..... ۳، ۲، ۱، ۲، ۲- احتمالات در روایت
۵۱	..... ۳، ۲، ۱، ۲، ۳- نحوه استدلال به روایت
۵۲	..... ۳، ۲، ۱، ۲، ۴- رد استدلال منع قیام
۵۲	..... 3.2.1.2.4.1- نقد روایت
۵۳	..... ۳، ۲، ۲- دسته دوم: اخبار شکست قیام ها
۵۳	..... ۳، ۲، ۲، ۱- مرفوعه ربعی
۵۳	..... ۳، ۲، ۲، ۲- روایت فرخ طار
۵۴	..... ۳، ۲، ۲، ۲، ۱- نحوه استدلال به این دو روایت
۵۴	..... ۳، ۲، ۲، ۲، ۲- احتمالات در روایت
۵۶	..... ۳، ۲، ۲، ۲، ۳- پاسخ نقضی به روایت
۵۶	..... ۳، ۲، ۲، ۳- روایت ابی الجارود اول

- ۵۶ ..... ۳،۲،۲،۴-روایت ابی الجارود دوم
- ۵۷ ..... ۳،۲،۲،۴،۱- نکات فقه الحدیثی
- ۵۸ ..... 3.2.2.5- روایت مقدمه صحیفه سجادیه
- ۵۸ ..... ۳،۲،۲،۵،۱- سبب صدور روایت
- ۵۸ ..... ۳،۲،۲،۵،۲- نقد و بررسی روایت
- ۶۰ ..... ۳،۲،۳- دسته سوم: روایات انتظار و علائم ظهور
- ۶۰ ..... ۳،۲،۳،۱- روایت سدید
- ۶۰ ..... ۳،۲،۳،۱،۱- فقه الحدیث روایت
- ۶۳ ..... ۳،۲،۳،۲- روایت معلی بن خنیس
- ۶۳ ..... 3.2.3.2.1- دو احتمال در روایت
- ۶۳ ..... ۳،۲،۳،۳- روایت ابی بکر الحضرمی
- ۶۴ ..... ۳،۲،۳،۳،۱- مفاد روایت
- ۶۴ ..... ۳،۲،۳،۴- روایت فضل بن کاتب
- ۶۵ ..... ۳،۲،۳،۴،۱- فقه الحدیث روایت
- ۶۵ ..... ۳،۲،۳،۴،۲- ابومسلم کیست؟
- ۶۶ ..... 3.2.3.4.3- بررسی نکات روایت
- ۶۸ ..... ۳،۲،۳،۵- روایت عمر بن حنظله
- ۶۸ ..... ۳،۲،۳،۵،۱- نکات متن روایت
- ۷۰ ..... ۳،۲،۳،۶- روایت ابی بصیر
- ۷۰ ..... ۳،۲،۳،۶،۱- مفاد روایت
- ۷۰ ..... ۳،۲،۳،۷- روایت عَلِيِّ بْنِ أُسْبَاطٍ
- ۷۱ ..... ۳،۲،۳،۸- روایت جابر اول
- ۷۲ ..... ۳،۲،۳،۸،۱- مفاد روایت
- ۷۲ ..... ۳،۲،۳،۹- روایت جابر دوم
- ۷۳ ..... ۳،۲،۳،۱۰- روایت جابر سوم
- ۷۴ ..... ۳،۲،۴- دسته چهارم: روایات نهی عجله در قیام
- ۷۴ ..... ۳،۲،۴،۱- روایت أَبِي الْمُرْهَفِ
- ۷۵ ..... ۳،۲،۴،۱،۱- نکات فقه الحدیث
- ۷۶ ..... ۳،۲،۴،۲- روایت یَحْيَىٰ بْنِ سَاقٍ
- ۷۶ ..... ۳،۲،۴،۳- روایت أَنَسِ بْنِ مُحَمَّدٍ
- ۷۹ ..... ۳،۲،۴،۴- روایت زُرَّيْنِ حُنَيْشٍ
- ۸۰ ..... ۳،۲،۴،۵- روایت أَبِي الْحَسَنِ الْعَبْدِيِّ
- ۸۱ ..... ۳،۲،۴،۶- روایت نهج البلاغه

- ۸۳ ..... 3.2.4.7- روایت اَبی الطَّفَّیل
- ۸۴ ..... ۳،۲،۴،۸- روایت برید
- ۸۵ ..... ۳،۲،۵- دسته پنجم: نهی همراهی با هر قیام کننده ای
- ۸۵ ..... ۳،۲،۵،۱- روایت عیص بن القاسم اول
- ۸۶ ..... ۳،۲،۵،۲- عیص بن القاسم دوم
- ۸۷ ..... 3.2.5.3- روایت ابن اَبی عبدون
- ۸۹ ..... ۳،۲،۵،۴- روایت حُسَین بن خَالِد
- ۹۱ ..... ۳،۲،۶- دسته ششم: روایات اجازه معصوم شرط قیام
- ۹۱ ..... ۳،۲،۶،۱- روایت اعمش
- ۹۱ ..... ۳،۲،۶،۲- روایت بشیر
- ۹۱ ..... ۳،۲،۶،۲،۱- مقدمه
- ۹۲ ..... ۳،۲،۶،۲،۲- نحوه استدلال
- ۹۲ ..... ۳،۲،۶،۲،۳- پاسخ به این دو دلیل
- ۹۴ ..... ۳،۲،۶،۳- دسته هفتم: تقیه ای
- ۹۴ ..... ۳،۲،۶،۴- روایت معمر بن خلاد
- ۹۷ ..... ۳،۳- بخش دوم: ادله متعارض با روایات منع قیام
- ۹۷ ..... ۳،۳،۱- امر به معروف و نهی از منکر
- ۹۷ ..... ۳،۳،۱،۱ (الف)- آیات
- ۹۹ ..... ۳،۳،۱،۲ (ب)- روایات
- ۱۰۱ ..... ۳،۳،۲- تشکیل حکومت ضامن اجرای احکام اسلامی
- ۱۰۲ ..... 3.3.3- ادله ولایت فقیه
- ۱۰۲ ..... ۳،۳،۳،۱- ادله امام خمینی بر ولایت فقیه
- ۱۰۲ ..... ۳،۳،۳،۱،۱- عقلی دلیل
- ۱۰۴ ..... ۳،۳،۳،۱،۲- ادله نقلی
- ۱۰۴ ..... ۳،۳،۱،۲،۱- روایت اول
- ۱۰۷ ..... ۳،۳،۱،۲،۲- روایت سوم
- ۱۰۸ ..... ۳،۳،۳،۲- ولایت فقیه از دیدگاه آقای خوئی +
- ۱۰۹ ..... ۳،۳،۳،۲،۱- زعامت و رهبری جامعه اسلامی از دیدگاه آیت الله خوئی
- ۱۰۹ ..... ۳،۳،۲،۱،۱- اما مقام اول:
- ۱۱۰ ..... ۳،۳،۲،۱،۲- و اما مقام دوم:
- ۱۱۱ ..... ۳،۳،۴- اسلام و حکومت مستکبران

۱۱۳	..... ۳،۳،۵-اسلام پیمان با علما
۱۱۴	..... 3.4- نتیجه گیری
۱۱۷	..... فصل چهارم: اثبات جهاد در دوره غیبت
۱۱۹	..... 4.1- بخش اول: عدم تفاوت جهاد در ظهور و غیبت
۱۱۹	..... 4.1.1- ادله جهاد
۱۱۹	..... ۴،۱،۱،۱- آیات جهاد
۱۲۲	..... ۴،۱،۱،۲- روایات
۱۲۵	..... ۴،۱،۲- جهاد دفاعی و ابتدائی
۱۲۶	..... ۴،۱،۲،۱- جهاد دفاعی
۱۲۶	..... ۴،۱،۲،۲- حکم فقهی جهاد دفاعی
۱۲۷	..... ۴،۱،۲،۳- جهاد ابتدائی
۱۲۷	..... ۴،۱،۲،۳،۱- دیدگاه فقیهان در مورد جهاد ابتدائی عصر غیبت
۱۲۸	..... ۴،۱،۲،۳،۲- عبارت گروه اول
۱۲۹	..... ۴،۱،۲،۳،۳- گروه دوم
۱۳۰	..... ۴،۱،۲،۳،۴- گروه سوم
۱۳۱	..... ۴،۱،۳- سیره فقها در جهاد
۱۳۱	..... ۴،۱،۳،۱- نمونه های حکم جهاد در غیبت کبری
۱۳۳	..... ۴،۱،۳،۱،۱- فتوای جمعی از علماء
۱۳۴	..... ۴،۱،۳،۱،۲- حکم جهاد در جنگ جهانی اول
۱۳۵	..... ۴،۲- بخش دوم قیام های مورد تأیید معصوم
۱۳۵	..... ۴،۲،۱- قیام مختار:
۱۳۵	..... ۴،۲،۱،۱- ارزیابی شخصیت مختار
۱۳۶	..... ۴،۲،۱،۱،۱- روایات مدح
۱۳۷	..... ۴،۲،۱،۱،۲- اقوال بزرگان
۱۴۰	..... ۴،۲،۱،۱،۳- تهمت کذاب
۱۴۱	..... ۴،۳- نتیجه گیری نهایی پیرامون مختار
۱۴۳	..... ۴،۳،۱- قیام زید
۱۴۳	..... ۴،۳،۱،۱- زید در روایات
۱۴۴	..... ۴،۳،۱،۲- قیام زید به اذن امام
۱۴۷	..... ۴،۳،۱،۳- روایات قدح زید
۱۵۴	..... 4.3.1.3.1- نتیجه روایات قدح

- ۴,۳,۲- قیام حسین بن علی (شهید فح) ۱۵۵
- ۴,۳,۲,۱- عامل قیام «صاحب فح» ۱۵۵
- ۴,۳,۲,۲- امام کاظم (علیه السلام) و فاجعه فح ۱۵۷
- ۴,۴- بخش سوم: قیامهای قبل از ظهور ۱۵۸
- ۴,۴,۱- روایات بدون ذکر نام اشخاص ۱۵۸
- ۴,۴,۲- روایات با ذکر نام اشخاص ۱۶۰
- ۴,۴,۲,۱- نفس زکیه؛ ۱۶۰
- ۴,۴,۲,۲- سیدحسنی؛ ۱۶۲
- ۴,۴,۲,۳- یمانی ۱۶۳
- ۴,۴,۲,۴- شعبیین صالح ۱۶۴
- ۵- نتیجه نهایی ۱۶۵